

A. Miglavs: "Lauksaimniecībā strādājošo skaits samazināsies četras reizes."

Autors: I. Andijš

Publicēšanas datums: Ceturtdiena, 1998. gada 5. februāris.

Rubrika: Ziņas (5. lpp.)

Kas sagaida Latvijas lauksaimniecību un laukus rīt? Kā mūsu lauksaimniecības tuvāko nākotni un izglītības, zinātnes vietu tajā redzam šodien? Par to "Lauku Avīzes" valdes priekšsēdētāja

Voldemāra Krustiņa, galvenā redaktora Viestura Serdāna un žurnālista Ivara Andiņa saruna ar Valsts agrārās ekonomikas institūta direktoru zinātņu doktoru Andri Miglavu.

V. Krustiņš: - Neviena labprāt negrib runāt par tādu politiski nepatīkamu lietu, ka Eiropas Savienība vairs nebūs nekāda paradīze tajā brīdī, kad mēs tur nokļūsim. Pašreizējā kārtība tad būs revidēta un viņi nebūt netaisās šīs desmit Austrumeiropas valstis laipni guldināt uz pējiem un izmaksāt subsīdijās par hektāru tos simtus dolāru vai marku, ko maksā pašlaik. Taču stingri un skaidri neviens to nepasaka. Un neviens jau arī īsti nevēlas šādas lietas dzirdēt. Latvietis bieži vien labprātāk izliekas kurls, lai nenāktos uzklaut sev nepatīkamas lietas, piemēram, ka dotāciju nebūs. Tā vietā laiku pa laiciņam prasa - cik lielas dotācijas ES dos? Kā tad īsti būs?

- Te vispirms jānoskaidro, kas ir ekonomikas zinātne Latvijā šobrīd, uz kādiem principiem balstās mūsu darbs. Tātad, ko no mums var un ko nevar sagaidīt. Agrārās ekonomikas institūts ir valsts zinātniskā bezpeļņas organizācija. Valstij pieder institūta māja, mēbeles un viss pārējais. Taču visa nauda algām un citiem izdevumiem mums jānopelna pašiem - itin nekas mums netiek iedots vienkārši tāpat bez konkrēta mērķa, pasūtījuma. Institūtam katrs lats pašam jānopelna, rezultātā mēs nevaram atļauties darīt to, par ko mums nemaksā. Esam uzsākuši izdot tādus patiešām labus izdevumus kā "Tirgus un cenu apskats", "EiroAgroPols", zemnieku savienību ekonomisko rādītāju analīzi un citus. Turklāt esam iegādājušies mūsdienīgu tehniku, kaut arī brīdī, kad sākām, mums bija trīsarpus miljonu Latvijas rubļu parāds.

I. Andijš: - Un kā ar parādiem šobrīd?

- Šobrīd parādu vairs nav.

- Cik cilvēku strādā institūtā?

- Trīsdesmit pieci pastāvīgi un, kad vajag, citi arī līgumdarbos.

V. Krustiņš: - Tad lieku darbinieku jums laikam nebūs.

- Gribu uzsvērt, ka es kā direktors esmu darbinieku ievēlēts administrācijas vadītājs, kura uzdevums ir nodrošināt pienācīgus darba apstākļus zinātnieku grupām, kuras ir pilnīgi patstāvīgas. Tieši pateicoties šādai pieejai, mēs esam vienīgā zinātniskā iestāde, kas ir augoša, pretstatā citām, kas ir dilstošas. Un pie mums strādā jauni, perspektīvi cilvēki.

- Tad kā vērtējat mūsu lauksaimniecības pašreizējo stāvokli?

- Lai arī daudz runā par sabrukumu, nekā rekonstruējama un nožēlas vērtā, izņemot papostīto meliorāciju, Latvijas lauksaimniecībā nav.

- Tātad mēs esam pilnīgi vienprātis.

I. Andiņš: - Pat izdemolētas lielfermas, izlaupītas mehāniskās darbnīcas, noplukušie kolhozu ciemati?

- Jā, daudzi saka, ka žēl izpostīto fermu, bezdarbnieki laukos, piena izslaukumu samazinājums utt. - tas viss esot šausmīgi. No vienas puses, tas patiešām ir šausmīgi. Taču iepriekšējā mūsu lauksaimniecības sistēma bija balstīta uz bezvērts enerģiju, bezvērts minerālmēsliem, bezvērts lopbarību un būtībā arī bezvērts darbaspēku. Visa plānošana paredzēja, ka šie resursi bija piegādājami, nevis nopērkami. Mēs lepojāmies ar to, ka mums bija daudz labu lauksaimnieku. Patiesībā mums bija labi lauksaimniecības strādnieki. Daži pirmrindnieki katrā kolhozā, un, godīgi sakot, tas nebija daudz. Tātad, arī no laba darbaspēka viedokļa, nemaz nebijām tik bagāti, lai arī kā vēlējamies ar to lepoties. Visa vecā sistēma bija kropla.

Atcerēsimies, ka lauksaimniecības kā nozares attīstība atkarīga no četriem faktoriem - zemes, darbaspēka, kapitāla un vadības. Zeme mums ir pāri diviem miljoniem hektāru, arī ar darbaspēku it kā nav problēmu - lauksaimniecībā strādā 170 tūkstoši. Jau sarežģītāk ir ar kapitālu, bet vissmagākais ir vadības faktors. Man bieži jautā - cik lielai Latvijā jābūt zemnieku saimniecībai?

V. Krustiņš: - ... un no jums acīmredzot gaida, lai jūs teiktu - lielai!

- Es sacīšu, ka saimniecībai jābūt tik lielai, cik tās vadītājs spēj pārvaldīt. Tas ir vissvarīgākais kritērijs.

- Bet cik īsti - piecdesmit, simts, divsimt hektāru?

- Atzišos, ka es nesaskatu ekonomisko pamatojumu, lai Latvijā, piemēram, graudaugu audzēšanas saimniecība būtu lielāka par piecsimt hektāriem.

I. Andiņš: - Taču daudzus noteikti interesē - kāda būtu apakšējā robeža jeb mazākās zemes platības, uz kuras var sekmīgi saimniekot?

- Tas atkarīgs vienīgi no tā, cik saimnieks grib nopelnīt un vai viņš grasās strādāt tikai savā saimniecībā vai arī citā darbā. Visu izšķir, kas konkrētajā gadījumā būs ierobežojošais resurss. Ja saimniekojat, teiksim, Ķekavā, kur jums pieder, piemēram, piecpadsmit hektāru zemes un brīvu klāt nevar dabūt, tad ir pilnīgi skaidrs, ka, audzējot labību, vairāk par dažiem simtiem latu tur nenopelnīsiet. Pavisam citādi būs, ja uz šīs zemes audzēsiet, sacīsim, gurķus vai kāpostus, vai zemenes. Tad nopelnīsiet daudz un iztikai pietiks.

V. Serdāns: - Latvijas saimniecības salīdzinājumā ar citām Eiropas zemēm nemaz nav īpaši sīkas. Vācijas kanclers Kols, uzzinājis, ka vidējais lauku saimniecības lielums Latvijā ir ap 20 hektāriem, esot pat izskatījies pārsteigti noraizējies - tas esot vairāk nekā daudzviet Vācijā.

- Patiešām, uz Rietumu mēroga mēs vismaz šajā ziņā izskatāmies pieklājīgi. Kāpēc pašlaik Latvijā vietām veidojas tūkstoš hektāru un pat lielākas saimniecības? Tas notiek nevis tāpēc, ka šādu apjomu pieprasa attiecīgās ražošanas tehnoloģija, bet gan tādēļ, ka šajā vietā atrodas cilvēki, kas spēj sekmīgi vadīt šādu lielsaimniecību un vēl saskatīt tālākas attīstības iespējas. Kas spēj saorganizēt kopā zemi, darbu un nopelnīt. Turklāt ne tikai tādēļ, ka šis saimnieks ir tik ļoti prasmīgs, bet arī tāpēc, ka apkārtējās blakus saimniecībās šāda saimnieka - veiksmīga vadītāja - nav. Vienkāršāk sakot, stiprais saimnieks izplešas tikmēr, kamēr blakus gadās kāds, kurš tālāk izplesties viņam neļauj.

V. Krustiņš: - Laikam tādēļ pēdējā laikā [Andris Šķēle](#) sācis kritizēt ierobežojumus un žņaugus, kuros jāstrādā fermeriem Eiropas Savienībā. Tur gan tiek nodrošināta pienācīga pārtikšana, saimniekojot iepriekš stingri noteiktās robežās, no kurām izrauties, ko pārsniegt ārkārtīgi grūti.

- Jā, izlauzties virs vidējā labklājības līmeņa tur ir visai sarežģīti.

- Šodien Latvijā itin bieži tiek runāts par lauksaimniecības tehnoloģisko jeb ražošanas pusi, bet ko uzskatāt par svarīgāko ekonomiskajā un lauku apziņas, domāšanas ziņā?

- Tas, ka Latvijā, saglabājoties tradicionālajām, pašreizējām galvenajām nozarēm - piena un gaļas lopkopībai, graudaugu, kartupeļu un cukurbiešu audzēšanai -, lauksaimniecībā nestrādās vairāk par 40, lielākais, 50 tūkstošiem cilvēku. Nepravietošu, vai tas notiks pēc pieciem vai desmit gadiem, taču tas notiks neizbēgami un labāk jau pēc pieciem gadiem nekā vēlāk. Izņēmums varētu būt kādā grūtāk iedomājamā gadījumā, piemēram, ja Latvija kļūst par zemeņu audzētāju visām Skandināvijas valstīm. Tad, protams, lauksaimniecībā darbu atrastu daudzi.

Pilnīgi vienmēr zibenīga reakcija uz šādu paziņojumu ir viens pretjautājums: ko tad ar pārējiem iesākt - šaut nost? Šāda atziņa mums var patikt vai nepatikt, tomēr uzsveru vēlreiz - Latvijā lauksaimniecībā atradīsies darbs ne vairāk kā 50 tūkstošiem cilvēku.

I. Andriņš: - Kāpēc tieši 50, nevis, teiksim, 30 vai 100 tūkstošiem? Kā nonācāt pie šādiem aprēķiniem?

- Ņemot vērā Latvijas apstākļus, tehnoloģijas attīstību un to, cik lauksaimniecībā nodarbināto ir tajās valstīs, kuru pieredzi cenšamies pārņemt. Ņemot vērā arī to, ka pašlaik Latvijā ir 2,5 miljoni hektāru lauksaimniecības zemju, bet no tiem gandrīz pusmiljonu vajadzētu apmežot - tās ir pārāk akmeņainas, paugurainas vai citādi mazproduktīvas.

V. Krustiņš: - Iznāk, ka demogrāfijas profesoriem nevajag lieki klaigāt, ka latvieši izmirst - vienalga visiem nebūs ko darīt?

- Tomēr ne gluži, ja no tiem 170 tūkstošiem, kas pašlaik nodarbināti lauksaimniecībā, vairāk nekā trešā daļa vai nu jau ir pensijas vecumā, vai arī, lielākais, piecu gadu laikā sasniegs pensijas vecumu.

- Taču tas vēl problēmu neatrisina. Un, ja reiz lauksaimniecībā daudz darbaroku nevajadzēs, vai liels skaits pašreizējo lauksaimniecības skolu nav vienkārši jāklapē ciet?

- Vienlaikus jā un nē. Zemkopības ministrijā Izglītības un zinātnes departamenta direktora Lībieša kunga rīcībā ir pietiekami pamatota programma, ka Latvijā pašlaik nav vajadzīgas tik daudzas lauksaimniecības skolas kā pašlaik. Turklāt tās nenodrošina kvalitatīvu izglītību pat tam jauniešu skaitam, kuram tā patiešām nepieciešama. Taču politiski un visādi citādi nepareizi būtu teikt, ka šīs skolas jāslēdz. Tajās jāpārtrauc mācīt lauksaimniecību, nevis jāslēdz. Tieši tas, ka piemin slēgšanu, izraisa cilvēkos paniku, sākas pretdarbība. Šajās skolās jāsāk mācīt citi amati, tās jāpārprofilē.

- Labi, lai tā ir pārprofilēšana jeb pārkārtošana. Bet reiz taču ir jāsāk kaut ko darīt! Tiešām, lauku skolā var mācīt policistus, zemessargus vai robežsargus. Darbinieku apmācībai paredzētā nauda būs izlietota, jaunieši apkārt nekļaiņos. Nevar nepārtraukti no visa jaunā baidīties. Vismaz vienā lauku skolā reiz ar tādu pārkārtošanu taču jāsāk, jo cik ilgi var tikai runāt?

V. Serdāns: - Ja zinātnieki var aprēķināt un pateikt sabiedrībai, cik cilvēkiem pietiks darba lauksaimniecībā, tad politiķiem jāuzņemas atbildība pasacīt, ko iesākt pārējiem - pārkvalificēties, pārcelties uz pilsētām vai pārtīkt no sociālajiem pabalstiem? Par to jau tagad ir jādomā uz priekšu. Taču pašlaik neviens politiķis par šo ārkārtīgi svarīgo, bet ļoti nepatīkamo problēmu nopietni nerunā.

V. Krustiņš: - Un tā nav valstiska pieeja.

- Arī man ne visai patīk politiķi. Nu, kaut vai viņu izturēšanās plaši izskanējušajā kautuvju jautājumā. Veterinārais dienests, izstrādājot jaunus, mūsdienīgos noteikumus, savu darbu izdarīja. Taču partiju Sadarbības padome nevar pateikt - Grīg, stāvi pie ratiem!

- Kāda nu tur Sadarbības padome! Kas īsti sāka šo lietu - viena valdošās "Tēvzemei un Brīvībai" bļāvēju grupa, atvainojiet par skaidro apzīmējumu...

- Būsim vēl precīzāki - viens bļāvējs...

- Kuram līdzī nezīn kādēļ bļauj "TB" Saeimas frakcijas priekšsēdētājs Straume un pārējie. Turklāt, piedodiet, ir taču liela starpība, ja šādu traci sacelj paša premjerministra partija, nevis kaut kādi populistu kaut vai no tās pašas Zemnieku savienības, kuriem par katru cenu jācenšas sev piesaistīt uzmanību ar jebkuriem paņēmieniem. Kur gan šeit paliek politiķu ētika, nemaz nerunājot par partijas disciplīnu?

- Tāda nu ir tā mūsu pašreizējā politiskā sistēma. Tajā pašā laikā, arī pārļapojot rajonu avīzes, var redzēt, ka kautuvju lietā domas dalās. Pret jaunajiem noteikumiem iebilst, piemēram, Cēsis un Talsos, kamēr Bauskā pilnīgi noteikti iestājas par jauno kārtību, uzsverot, ka nekādas atkāpšanās vairs nedrīkst pieļaut.

- Bauskas rajona avīze pieder "Dienai", un viņiem ir savi principi. "Lauku Avīze" uzskata, ka valdība pieņēmusi kautuvju lietā saprātīgu lēmumu, no kura nevajag atkāpties. Bet atrodas bļāvēji, kuri it kā zemnieku vārdā kliedz - mēs esam zemnieki, tādēļ mums nekā nav jādara, kā tikai jāaizgādā piena kanna ceļā galā un jāgaida, kamēr atvedīs naudu. Par pārējo lai parūpējas citi!

- Taču daudziem cilvēkiem, vēlētājiem šāda vaimanājoša aizstāvība laikam šķiet pievilcīga. Nelaimīgā kārtā vienkāršs tehnisks jautājums pārvērsts politiskos strīdos.

Jācer, ka šāds liktenis nepiemeklēs arī topošo lauksaimnieku pašpārvaldi. Protams, šī palāta lauksaimnieku organizēšanai ir būtiski nepieciešama. Taču vai pietiekami daudzi saimnieki paši ir nonākuši pie šādas atziņas? Ja nē, tad jaunā organizācija nebūs darboties spējīga kā gandrīz viss, kas nodibināts no augšas.

- Nu gan nevaru piekrist. Valsts pienākums ir vienreiz palīdzēt saimniekiem izveidot savu organizāciju. Ne jau "Lauku Avīzei" vajag šo palātu. Mūsu pozīcija ir šāda - reiz taču jāizbeidz līdzšinējā tukšā muldēšana un krogus kāpņu deldēšana. Un ne premjerministram, ne ministram nav jādodas runāt ar neapmierinātajiem uz katru vietu, no kurienes viņu izsauc. Tādēļ saimniekam jābūt šajā organizācijā, caur kuru runāt ar valdību un risināt savas problēmas.

- Galvenais, lai lauksaimnieki būtu spējīgi no sava vidus izvirzīt līderus, kuru teiktajam viņi paši vēlāk piekristu, kas atbilst viņu pārlicībai. Domāju, ka, veidojot organizāciju "no augšas", jau pēc brīža zemnieki sāks kritizēt paši savus pārstāvjus - to nepareizi pateica un to aplami izdarīja. No pašiem zemniekiem jānāk viņu vadoņiem, kuriem gan nāksies upurēt savu laiku un spēkus, lai aizstāvētu visu kopīgās intereses. Taču šādus līderus neredz. Un **Oskara Grīga** vārds plaši izskan tikai tādēļ, ka neviens cits uz šādu lomu pat nepretendē!

Tomēr, manuprāt, demokrātijai jāstāv pāri visam! Labāk demokrātiski maldi, nevis autoritāra, uzspiesta kārtība. Jo no demokrātiskiem maldiem tomēr pēc kāda laika ir vieglāk atbrīvoties nekā no stingra diktāta.

- Tas viss ir gluži pareizi zemēm ar senām politiskām demokrātijas tradīcijām, piemēram, kā Savienotajām Valstīm u.c. Taču šodien Latvijā bieži zem demokrātijas izkārtnes tiek pasniegta vienkārši visatļautība. Pilnīga bezatbildība un pat noziedzība valsts naudas tērēšanā un citos pārkāpumos.

- Bet demokrātija nav visatļautība! Un ja ir, tad tā vairs nav demokrātija. Jo demokrātija ir tautas vara.

- Taču mēs šodien nevaram mierīgi gaidīt, kamēr visas lietas nokārtosies pašas par sevi. Mēs nedrīkstam sagaidīt to, ka no katriem desmit lauciniekiem divi tūļas nomirst bada nāvē, un tad pārējie astoņi attapsies, ka jāstrādā. Ja pie visām nelaimēm vainos valdību, tad jau nāks kā glābējs arī Rubiks ar sarkano karogu.

Šķēles partija reizi par visām reizēm novilks laukos izšķiršanās robežu - vai nu tu ej ar labējiem, vai paliec pie kreisajiem. Bet reizēm cilvēkus mudina izlemt kāda visai savāda vēlēšanās sadot visiem pa kaklu. Tā man savu izvēli nesen laukos pamatoja kāds kungs, uzsverot, ka noteikti balsošot par sociāldemokrātiem. Kādēļ? Vienkārši tādēļ, lai "sadotu pa purnu" "Latvijas ceļam" un "Saimniekam", par ko balsojis iepriekšējās vēlēšanās un nu vīlies. Arī no sociāldemokrātiem viņš neko labāku negaidot, vienkārši būšot interesanti paskatīties, kā sociķi plēsīšoties ar vecajiem.

- Piekritu, bet tādi nu mēs diemžēl esam. Katrs nākamās partijas dibinātājs cer vai vismaz sola iegūt pārdesmit balsu Saeimā. Un neņemos prognozēt, cik to iegūs, teiksim, Andra Šķēles partija.

Arī mūsu institūta sakarā katra nākusī valdība izvirzīja privatizēšanas idejas. Taču neviena nepaspēja to īstenot.